

УДК 339.54:658.64:330

О. Пальчук, здобувач

Інституту світової економіки і
міжнародних відносин НАН України

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті досліджено розвиток світового ринку послуг, його структуру, динаміку зростання та важливість для економічного розвитку країн. Автором надано класифікацію послуг згідно з різними міжнародними установами, розглянуто особливості послуг та їх відмінності від товарів.

Ключові слова: послуги, міжнародна торгівля, класифікація, Світовий банк, МВФ.

Пальчук Е. Значение и роль мировой торговли услугами в современной экономике. В статье исследовано развитие мирового рынка услуг, его структура, динамика роста и важность для экономического развития стран. Автором предоставлена классификация услуг согласно различным международным организациям, рассмотрены особенности услуг и их отличие от товаров.

Ключевые слова: услуги, международная торговля, классификация, Мировой банк, МВФ.

Palchuk O. The importance and the role of world trade of services in the modern economy.

The development of world service market, its structure, growth dynamic and its importance for the countries' development are analyzed in the article. The classification of services according to the different international organization is produced. The particular qualities of services and their difference from goods are examined.

Key words: services, international trade, classification, World Bank, IMF.

На сьогодні обсяги світової торгівлі послугами стрімко наближаються до обсягів торгівлі товарами. Світовий обсяг експорту комерційних послуг у 2008 р. збільшився на 11% і досяг 3,7 трлн дол. США (рис. 1). Найбільше зростання та суттєву долю в експорті комерційних послуг займають транспортні послуги (15% зростання), на другому місці – туристичні послуги, які демонструють стійке 10%-не річне зростання та інші комерційні послуги (10%-не зростання). Інші комерційні послуги, до яких

включені фінансові послуги, склали більше половини (51%) всього обсягу експорту, тоді як транспортні та туристичні послуги – 25 та 23% відповідно [1, С. 9].

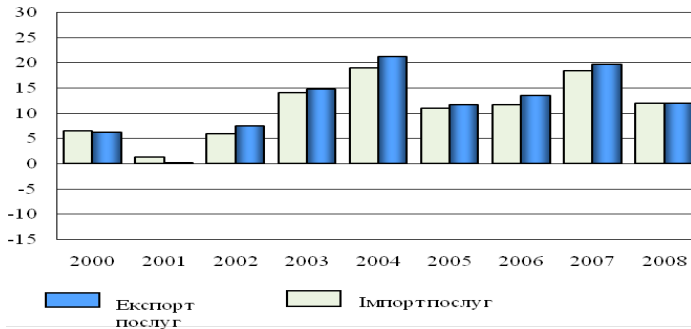

Рис. 1. Зміни у світовій торгівлі послугами за 2000–2008 рр. (процентна зміна порівняно з попереднім роком) [1, С.21]

Світовий обсяг експорту послуг у міжнародній торгівлі зростає в тому числі за рахунок розширення та появи нових видів, яких сьогодні у зовнішній торгівлі нараховується більше шестисот.

Саме послуги є джерелом довгострокового економічного зростання країн, причому важливішим, ніж промисловість. Варто розглянути динаміку сектору послуг у світовій ретроспективі, щоб оцінити його важливість для економічного розвитку та процвітання: у розвинених країнах частка сфери послуг у ВВП зросла з 55% у 1970 р. до 70% на початку нинішнього тисячоліття.

Сектор послуг у розвинених країнах забезпечує близько 77% зайнятості населення, а висока продуктивність праці в цьому секторі призводить до більших темпів зростання ВВП, ніж ті, що здатна забезпечити промисловість.

Лідерами на світовому ринку послуг є країни "великої вісімки", так звані G8, на які припадає біля 70% світового експорту послуг та понад 50% їх імпорту. В розрізі окремих країн світу варто також зазначити, що 33% світового ринку експорту послуг припадає на США (14% світового експорту комерційних послуг), на другому місці – Великобританія, потім Німеччина, Франція та Японія, що вченими пов'язується з їх переходом до

постіндустріальної моделі розвитку, в якій домінує сектор послуг, а також із зростанням пропозиції нових послуг. Для цих країн характерне зростання експорту фінансових, інформаційних та ділових послуг. Щодо імпорту послуг лідерами також є США (10,5% світового імпорту комерційних послуг), Німеччина, Великобританія, Японія та Китай [1].

Незважаючи на стабільне зростання ринку послуг СНД (табл. 1), на якому спостерігалось зростання навіть у 2008 р. із появою кризових явищ в економіках країн та падінням світових обсягів ринку послуг, частка ринку країн СНД у світовому обсязі залишається незначною. За даними СОТ, у 2007 р. ринок фінансових послуг країн СНД складав 0,6% всього світового ринку послуг, при цьому варто відзначити значне зростання порівняно з 2000 р., коли ця цифра сягала всього 0,2%.

У той же час "азіатські тигри" займають понад 8% світового ринку експорту послуг. Південна Корея, наприклад, експортує інжинірингові, консалтингові та будівельні послуги, Сінгапур – фінансові та банківські.

Великий потенціал для розбудови потужного сектору послуг, передусім у галузях туризму та готельного бізнесу, сухопутного транспорту, судноплавства, мають країни Центральної та Східної Європи. Але через деякі проблеми: низьку концентрацію капіталу, брак коштів на переобладнання технічної бази та створення нових основних фондів, законодавчі обмеження, непрозорість ведення бізнесу та корупцію, з огляду на потенціал країн експортна виручка від сектору послуг незначна.

У подальшому розвитку світового ринку послуг зростаючу роль відіграє науково-технічний прогрес. Зокрема, сектор інформаційно-комунікаційних послуг з такими новими галузями, як електронна й мобільна торгівля, що базуються на мережі Інтернет. Завдяки цим досягненням послуги можуть більш ефективно впливати на структуру та динаміку експорту країни, продуктивність праці й конкурентоспроможність фірм та галузей, а врешті-решт – на рівень життя населення [2].

Т а б л и ц я 1

**Зростання експорту комерційних послуг по категоріях та по регіонах
1990–2008 рр. (річна зміна відсотку) [1, С.121]**

Роки	У світі	Північна Америка	Південна та Центральна Америка	Європа	СНГ	Африка	Середній Схід	Азія
Комерційні послуги								
1990-1995	8	8	9	-	-	-	-	-
1995-2000	5	7	6	-	-	-	-	-
2000-2008	12	8	11	13	22	-	14	14
2006	14	12	14	12	23	13	19	17
2007	20	14	18	21	27	23	14	21
2008	12	9	15	11	28	13	19	14
Транспортні послуги								
1990-1995	6	4	7	-	-	-	-	11
1995-2000	3	3	1	3	-	-	-	3
2000-2008	13	7	12	13	18	-	15	13
2006	11	10	10	10	17	17	18	12
2007	20	12	15	21	20	31	13	23
2008	16	16	19	16	26	16	15	15
Подорожі								
1990-1995	9	7	10	-	-	-	-	-
1995-2000	3	6	7	2	-	-	-	2
2000-2008	9	4	8	10	21	13	12	12
2006	10	5	11	8	24	12	14	15
2007	15	10	13	14	28	17	16	19
2008	10	11	9	8	23	5	20	12
Інші комерційні послуги								
1990-1995	10	12	10	-	-	-	-	16
1995-2000	7	11	9	-	-	-	-	6
2000-2008	14	10	15	15	29	-	16	15
2006	17	17	20	15	31	9	24	21
2007	22	17	27	24	36	25	12	22
2008	11	6	20	10	34	25	21	13

Величезне розмаїття послуг, що існує на сьогодні, звичайно, потребує ефективної класифікації. З аналітичною метою послуги групують за різними ознаками згідно з класифікаторами. Такі міжнародні організації, як СОТ, МВФ та Світовий банк мають власні класифікатори послуг. У нашій країні економічна діяльність класифікується згідно з КВЕД, який було розроблено на базі міжнародної статистичної класифікації видів діяльності Європейського Союзу – Nomenclature of Activities European Community [3].

На погляд автора, найповнішою та найрозгорнутішою класифікацією галузевої структури міжнародного ринку послуг є розроблений у ході Уругвайського раунду багатосторонніх переговорів СОТ Класифікатор послуг. Він містить 152 види послуг, які поділяють на 12 розділів (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація послуг у рамках ГАТТ/СОТ [4]

Номер	Назва послуги	Кількість груп
1.	Комерційні (ділові) послуги	46
2.	Послуги зв'язку (комунікаційні)	25
3.	Послуги з будівництва та суміжні інженерні послуги	5
4.	Послуги дистриб'юторів (пов'язані з розподілом)	5
5.	Послуги у сфері освіти	4
6.	Послуги з охорони довкілля	4
7.	Фінансові послуги	17
8.	Послуги у сфері охорони здоров'я та в соціальній сфері	4
9.	Послуги, пов'язані з туризмом	4
10.	Послуги з організації відпочинку, культурних та спортивних заходів	5
11.	Транспортні послуги	33
12.	Інші послуги, не зазначені вище	

Світовий банк класифікує послуги як факторні (factor services) та нефакторні (non-factor services). Факторні послуги пов'язані з міжнародним рухом факторів виробництва, у тому числі капіталу та робочої сили (прибутки на інвестиції, роялті та ліцензійні платежі, зарплата, виплачена нерезидентам), нефакторні послуги

мають не фінансовий характер і при їх наданні є просторовий розрив між виробником і споживачем (транспорт, подорожі та інші нефінансові послуги) [5, С. 226; 6, С. 17].

Міжнародним валютним фондом розроблено посібник по платіжному балансу, яким користуються практично всі країни світу. За класифікацією МВФ, послуги поділяється на три категорії: транспортні послуги, поїздки, інші послуги [7, С.127]. До статті інші послуги входять дев'ять категорій: послуги зв'язку, послуги з будівництва, страхові послуги, фінансові послуги, комп'ютерні та інформаційні послуги, роялті та ліцензійні платежі, інші ділові послуги, послуги приватним особам та в галузі культури та відпочинку, державні послуги, що не віднесені до інших категорій [8, С. 96].

Підрозділ фінансових послуг, згідно з МВФ, включає посередницькі та допоміжні послуги (за винятком послуг страхових компаній та пенсійних фондів), що надають резиденти однієї країни резидентам іншої. До цієї категорії також відноситься оплата послуг, що надається фінансовими посередниками, наприклад, при наданні кредитних ліній, операцій з акредитивами, банківськими акцептами, фінансовим лізингом та іноземною валютою [9, С. 95].

Оскільки кількість послуг підрахувати досить складно, статистика МВФ, на думку вчених, відображає їх значно менше від реальної кількості. Адже витрати туристів, бізнесменів, дипломатів під час їхнього перебування за межами рідної країни підрахувати дуже важко. Також послуги часто надаються в комплексі з товарами і складають частину ціни товару.

З огляду на це, фахівці оцінюють заниження масштабів торгівлі послугами, що відображається в офіційній статистиці платіжного балансу МВФ, майже на 50%.

Слід зазначити, що у світовій практиці послуги також класифікуються за ознаками участі у міжнародному обміні та поділяються згідно з вищезазначеними ознаками на три групи:

- послуги, що можуть бути об'єктом зовнішньої торгівлі (зв'язок, міжнародні кредитні та страхові угоди, повітряні та морські перевезення пасажирів і вантажів);

- послуги, що не можуть бути предметом зовнішньої торгівлі (соціальні, державні, індивідуальні, інфраструктурні);

– послуги, які можуть вироблятися як для внутрішніх потреб, так і на експорт.

Складовою системи національних класифікаторів є КВЕД (класифікатор видів економічної діяльності).

Міжнародна торгівля послугами дуже тісно пов'язана з міжнародним рухом капіталів та переміщенням робочої сили. Неможливо говорити про торгівлю послугами без транспортних, банківських, інформаційних послуг.

Зростання світового ринку послуг у свою чергу стимулює розвиток світових ринків товарів, капіталів та робочої сили.

Список використаної літератури

1. Офіційний сайт Світової організації торгівлі: <http://www.wto.org>
2. Тіпанов В.В. Розвиток світового ринку послуг в умовах глобалізації економіки: дис. канд. екон. наук: 08.05.01 / Тіпанов В.В. – НАН України; Інститут світової економіки і міжнародних відносин. – К., 2006.
3. Державний комітет статистики України. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності. – Наказ Держспоживстандарту України від 26.12.2005 р. N 375, від 01.04. 2006 р.
4. Liberalizing International Transactions in Services: a Handbook. – Geneva: UNCTAD, World Bank. – 1994.
5. Киреев А.П. Международная экономика: учеб. пособие: В 2 ч. Ч.І. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. /А.П.Киреев. – М.: Междунар. отношения, 1998. – 416с.
6. Румянцев А.П. Світовий ринок послуг: навч. посіб. / А.П.Румянцев, Ю. О. Коваленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 456с.
7. Balance of Payment Compilation Guide. International Monetary Fund. – Washington, 1995. – 407р.
8. Balance of Payments Textbook. International Monetary Fund. – Washington, DC, USA, 1996. – 150р.
9. Balance of Payments Manual. 5th ed. International Monetary Fund. – Washington, 1993. – 188р.

Стаття надійшла до редакції 23.12.2010 р.